

V.O.B.o.W.

nr. 106
mei 2020

België-Belgique
P.B.
8800 Roeselare 1
BC 6675
P 409155

WEST-VLAAMSE ARCHEOKRANT

West-Vlaamse Archeokrant: Driemaandelijks tijdschrift, jaargang 28,
afgiftekantoor Roeselare, Uitgever: V.O.B.o.W. vzw & WAR

Ondernemingsnummer: 414135857

Maatschappelijke zetel: Bergeikenstraat 48, 8800 Roeselare
Verantwoordelijke uitgever en verzending: Jozef Goderis
Bergeikenstraat 48, 8800 Roeselare (Rumbeke), 051/22.27.20

WEST-VLAAMSE ARCHEOKRANT

nr. 106
mei 2020

COLOFON

Redactie: Jozef Goderis, Hendrik Hameeuw
Adres: Bergeikenstraat 48, 8800, Roeselare - Rumbeke, 051/22.27.20

Werkten mee aan dit nummer: Johan Buyse, Roland Frits Coghe, Jozef Goderis, Hendrik Hameeuw, Jos Vanackere

Vormgeving: Hendrik Hameeuw, Jozef Goderis.
Foto's en illustraties: Jozef Goderis, Hendrik Hameeuw, Maria Pype, Jos Vanackere

V.O.B.o.W.-lidmaatschap 2020: wordt betaald op rekening BE 22 4669 1679 9147 (BIC KREDBEBB) van V.O.B.o.W.-vzw. Vaste leden betalen € 26. Gewone leden € 21. De vier Archeokranten per jaar zijn ook voor niet-leden beschikbaar voor €12. Zij verschijnen in februari, mei, augustus en november.

Inleveringsdatum bijdrage eerstvolgende nummer: vóór 15 juli 2020.

Verzendingsdienst West-Vlaamse Archeokrant:
Jozef Goderis, Bergeikenstraat 48, 8800 Roeselare. 051/22.27.20 jozef.goderis@skynet.be

Copyright 2020, West-Vlaamse Archeokrant - Jozef Goderis en Jos Vanackere

Overname is toegelaten mits verwijzing naar onze uitgaven. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn bijdrage. Voor gehele of gedeeltelijke overname is voorafgaande toestemming van de auteur vereist.

V.O.B.o.W. vzw is aangesloten bij Herita: krachtenbundeling Erfgoed Vlaanderen, Het Forum voor Erfgoedverenigingen en Open Monumentendag Vlaanderen

www.vobow.be

INHOUD

Voorwoord	51
Pijpenvondst in een tuin in Zonnebeke <i>J. Goderis</i>	52
Rondleiding op het site van het legendarische Broelhotel te Kortrijk op 25.01.2020 <i>J. Vanackere</i>	55
Prof. em. André Van Doorselaer 90 jaar! <i>J. Goderis</i>	59
Overzicht van onze V.O.B.o.W.-excursies gaandeweg <i>J. Goderis</i>	63
Archeo in de Pers	75
Tijdschriften	84
Boekbesprekingen	88
Berichten	90
Activiteitenkalender V.O.B.o.W. voorjaar 2020	91

PIJPENVONDST IN EEN TUIN IN ZONNEBEKE

Jozef Goderis

In 2019 vond Jo Pype in zijn tuin in Zonnebeke (West-Vlaanderen) twee pijpfragmenten. Vooreerst een steeltje met naamstempel Scouflaire à Onnaing (Fragment 1) en daarbij een manchetspijp (Fragment 2), versierd met een afbeelding van een paardje. Beide fragmenten, gebakken in witte pijpvaarde, zijn geglad en vlak bij elkaar gevonden. De korte studie hieronder maakt wel duidelijk dat ze niet behoren tot dezelfde pijp.

Pijpfragment 1: Scouflaire à Onnaing
dikte van de steel 0,7cm , dikte van het rookkanaal
2mm, datering 19de eeuw.

De pijpenfabriek Scouflaire

De familie Scouflaire is afkomstig van Mons en vestigt zich in Onnaing in 1801. Pierre Joseph Scouflaire (o 1703), echtgenoot van Agnès Manjean, begint omstreeks 1825 een pijpenfabriek in Onnaing (Frankrijk, vlakbij Valenciennes). Zie naamstempel op de gevonden pijpensteel van fragment 1. Samen met zijn broer Antoine, richt hij een pijpenfabriek op, weldra één van de meest gerenommeerde in Frankrijk. In dit bedrijf waren ongeveer 300 arbeiders te werk gesteld. De productie bedroeg toen 50.000 pijpen per dag. Antoine Scouflaire geeft in Onnaing een catalogus uit met vermelding van de prijzen per gros.

In de regio Kortrijk, naast de De Bevere pijpen, werd de Scouflaire veel gerookt. De Scouflaire werd sterk gewaardeerd: “*De Scouflair 'n plakte niet aan de lippen*”. De fabrieken Scouflaire in Frankrijk en België

merkten hun pijpen op de steel: “Scouflaire à Onnaing” of “Scouflaire à Nimy”. (filiaal in 1844 in Nimy). Soms werd een hielmerk gezet met de letter D.

Pijpenfabriek Scouflaire à Onnaing (F) en Scouflaire catalogus

De pijpenfabriek Lèveque

Pijpfragment 2: Dikte van de steel: 1cm, dikte van het rookkanaal 2mm

De manchet-pijp met paardje is mogelijk een "porte cigare" (i.e. sigarenhouder?) en vertoont schroefdraad waar de steel in de manchet werd vastgedraaid. De kop met manen van het dier is naar de steel gericht en de staart leunt aan tegen de afgebroken pijpenketel.

Deze sigarenhouder (dus mogelijk, zie opmerking onder deze paragraaf) is afkomstig van de fabriek Pierre Levêque (1870-1923) en Emile Levêque (1923-1944). Ik vond een afbeelding van dergelijke complete pijp in het boek van Robert Mordant: "La pipe en terre d' Andenne et ses marques" (p.113), Musée de la Céramique, Andenne. Een paardje in galop lanceert zich tegen de ketel. De pijp had begin 20ste eeuw formidabel succes bij de paardenliefhebbers. Dit type van pijp kreeg dan ook de treffende naam "Le Cavalier".

Le cavalier, Musée de la Céramique, Andenne

Sigarenpijpen worden weinig gevonden en dat heeft alles mee te maken dat roken van sigaren in de tweede helft van de 18de eeuw nog sporadisch voorkwam. Pas in de 19de eeuw neemt het roken van sigaren toe.

(Bert van der Lingen en Ruud Stam PKN Jaarboek 2019 p.49).

Daar er dus twijfel bestaat rond het al dan niet identificeren van fragment 2 als 'sigarenhouder' heb ik dit ook voorgelegd aan Bert van der Lingen (Pijpelogische kring Nederland); op 10.02.2020 formuleerde hij zijn antwoord:

"Ik herken de manchet-pijp met paardje niet als sigarenhouder maar alleen als een tabakspijp. Voor zover mij bekend zijn manchetpijpen in dit model met paardjes nooit als sigarenhouders gemaakt. Deze pijpen met paardjes zijn meestal gemaakt tussen 1900-1940. Diverse firma's hebben dit model gemaakt onder andere Leveque, De Bevere, Goedewagen en in het Duitse Westerwald. Omdat veel firma's dit sterk gelijkende paardje hebben gemaakt is de maker mij niet bekend".

De Bevere Kortrijk manchet-pijp met paardje uit collectie voormalig N.V. Goedewaagens Gouda, fragment uit catalogus nr 6 museum voor Folklore en Plaatselijke Geschiedenis Roeselare, (1962) pijp met paardje in galop

Besluit

Beide pijpfragmenten: Scouflaire à Onnaing en het manchetpijpje met paardje in galop zijn wellicht dateerbaar eind 19de / begin 20ste eeuw. Die laatste dus wellicht geen sigarenhouder, en beide fragmenten maakten deel uit van twee verschillende tabakspijpen. Na de W.O. I werd in het centrum van

Zonnebeke een herberg-woonhuis gebouwd waar nu de Ieperstraat 16 gelegen is (het adres van beide vondsten). Daarom de open vraag: Zijn beide pijpjes oorspronkelijk te

situëren in de context van deze herberg of in de tuin van de vroegere bewoners van het woonhuis van de familie Pype.-Masschelein?

Bibliografie

Barbieux J., Gabriek M., i.s.m. Verbrugge V., Debs L, Deloffre V, Jacques A., Roumegoux Y. 2006: *Nom d' une pipe. Tabac et pipes en terre Flandre Hainaut*, Éditions Musée d' Histoire de Tourcoing.

Caro J. 2004: *La pipe en terre. Wallonie – Bruxelles – Flandre identification et datation*, Uitgave: Ministère de la Communauté Française de la Belgique, Brussel.

Duco D.H. 2004: *Century of Change. The European clay pipe, its final flourish and ultimate fall*, Uitgave Pijpenkabinet Amsterdam.

Fraikin J.: 1978: *La fabrication de la pipe en terre*, Liège, Éditions du Musée de la vie Wallonne, Service Éducatif, Cours des mineurs.

Mordant R.: 1999: *La pipe en terre d' Andenne et ses marques*, Uitgave Magermans S.A.

Stam R. 2018: *Vier pijpenfabrieken uit Nimy, Maisières en Mons (België)*, in: Jaarboek Pijpelogische Kring Nederland 2018, 167-177.

Van Esveld A. 2018: *Sigaren- en sigarettenpijpen van Gambier*. in: Jaarboek Pijpelogische Kring Nederland 2018, 193-199.

Van der Lingen B., Stam R. 2019: *Een maçonische sigarenpijp uit de 18de eeuw*, in: Jaarboek Pijpelogische Kring Nederland 2019, 49-52.

Reactie van dr. R. D. Stam, voorzitter van de Pijpelogische Kring Nederland artikel verschenen in de WAK 105 p.10- 16.

“*Pijpelogie in de Verwerijstraat te Roeselare*”.

Dag Jozef,

Dank om het toesturen van je artikel. Weer een belangrijke bijdrage aan de kennis over de verspreiding van kleipijpen in België. Gefeliciteerd, een mooi stuk.

Dat er gebruik gemaakt wordt van jouw artikelen kan je onder andere zien in de database en de literatuuropgave van mijn proefschrift waar ik drie van jouw artikelen heb gebruikt om een beeld te schetsen van de export naar België (staat geheel op de website van de PKN: zowel proefschrift als de database). Deze export is moeilijk in kaart te brengen doordat over vondsten in België weinig gepubliceerd is. Des te waardevoller dat jij telkens weer vondsten publiceert.

Ook in mijn eerste artikel over de kleipijpen – nijverheid in België in ons eerste jaarboek heb ik je aangehaald. Ben benieuwd naar je volgende bijdrage over de pijp.

Hartelijke groet,
Ruud.

Zie ook naar de website van de PKN (www.tabakspijp.nl), voor onder meer de contactgegevens van het bestuur en de voorzitter van de PKN.